

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.98

Бусол О.Ю.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

Романюк Б.В.

Національний транспортний університет

РОЗСЛІДУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ: СУЧАСНА СПЕЦИФІКА ТА НОВІТНЯ МЕТОДИКА

У статті розглянуто проблемні аспекти, сучасна специфіка та методи розслідування діяльності організованих злочинних об'єднань. Зазначено, що шляхи вирішення порушеної проблеми пропонуються не завжди вірні, не враховується принцип комплексності, бракує спеціалістів, які б досконало знали, що таке організована злочинність, були обізнаними в оперативно-розшуковій та слідчій діяльності. Автори доходять висновку, що сучасні методи розслідування у кримінальному провадженні про злочини, що вчиняються організованими злочинними об'єднаннями, особливо транснаціональними, мають достатньо специфічних рис, частина яких ще потребує дослідження. Зазначене, у свою чергу, вимагає розроблення окремої новітньої методики розслідування злочинів даної категорії.

Ключові слова: *новітня методика, методи розслідування, органи досудового розслідування, організовані злочинні об'єднання, транснаціональна злочинність, корупція.*

Постановка проблеми, аналіз останніх публікацій і досліджень. Після законодавчого визнання існування в Україні організованої злочинності як негативного фактору соціальної нестабільності, що несе загрозу національній безпеці держави [1], вітчизняна наука чимало зробила в напрямі розкриття її суті, змісту тощо. Слід віддати належне вченим та науковим публіцистам, ранні роботи яких порушують різнопланові проблеми організованої злочинності [2–11]. Подальші праці вчених [12–15] свідчать про поступовий розвиток такого напрямку теорії криміналістики, як методика розслідування злочинів, зокрема таких, що вчиняються транснаціональними організованими злочинними об'єднаннями, обов'язковою ознакою яких є використання корумпованих зв'язків із владою та політиками. Проте результати протидії організованій корупційній злочинності ще не в повній мірі відповідають вимогам сьогодення. Основними причинами такого становища деякі вчені та практики вважають низьку ефективність протидії, іноді – відсутність належного

законодавства в цій сфері. Аналіз роботи правоохоронних та інших державних органів у цьому напрямі, а також нормотворчої діяльності, підтверджує даний висновок. Але шляхи вирішення зазначеної проблеми пропонуються не завжди вірні, не враховується принцип комплексності; бракує спеціалістів, які б досконало знали, що таке організована злочинність, були обізнаними в оперативно-розшуковій та слідчій діяльності. Останнє, до речі, стало зрозумілим фахівцям вже на етапі підготовки чинного Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [16], який виявився малоефективним. Законодавець із прийняттям нового кримінального законодавства ніби дав визначення організованої групи та злочинної організації, але, на наш погляд, вони є недосконалими, що створює суттєві труднощі під час його застосування [17; 18].

Не можемо не зазначити, що організована злочинність стала глобальною проблемою, а тому суто національні заходи можуть бути неефектив-

ними в розслідуванні таких злочинів. Глобальний ринок не має меж, що призводить до неконтрольованого руху грошей. Електронні фінансові транзакції, Інтернет, супутниковий зв'язок, що забезпечує якість життя, – всі ці технології злочинні співтовариства використовують у своїй діяльності. Таким чином, природа організованої злочинності, що якісно змінюється, породила нові виклики для правоохоронних органів [19]. При цьому саме на органи досудового розслідування покладаються завдання розкриття таких злочинів, збору доказів та інших матеріалів, що слугують основою для розгляду кримінальних справ у суді та притягнення винних до відповідальності.

Виходячи з проведеного авторами аналізу, можна говорити і про наявність проблем у методиці та тактиці розслідування злочинів, що вчиняються організованими угрупованнями, які мають вибудовуватися на коректному поєднанні спеціальних процесуальних норм та теорії криміналістики. Таким чином, метою статті є розгляд проблемних аспектів, специфіки методики розслідування діяльності ОЗО, зокрема транснаціональних, з корумпованими зв'язками. Ця проблематика є доволі широкою, а тому зупинимось лише на деяких ключових аспектах.

Основні результати дослідження. Розслідування організованої злочинної діяльності, як і інших тяжких та особливо тяжких злочинів, розпочинається переважно за матеріалами, що здобуті в результаті проведення оперативно-розшукових заходів підрозділами Національної поліції, СБ України та іншими службами і органами досудового розслідування відповідно до статті 38 КПК України [20]. Для правильного використання та оцінки матеріалів оперативно-розшукової діяльності про вчинення правопорушень організованою групою чи злочинною організацією слідчий, у першу чергу, повинен досконало володіти знаннями оперативно-розшукової діяльності, її можливостей. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 93). Відповідно до ч. 4 ст. 93 КПК України [20] докази можуть бути одержані на території іноземної держави в результаті здійснення міжнародного спів-

робітництва під час кримінального провадження. Згідно зі ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [21], матеріали оперативних підрозділів за результатами їх оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі можуть бути не лише приводами та підставами для початку досудового розслідування, але й слугувати доказами у кримінальному провадженні. У матеріалах за результатами оперативно-розшукової діяльності можуть бути наявними певні дані про форми, методи і форми злочинної діяльності, дії головних та інших учасників злочинного об'єднання тощо. Але іноді ця інформація – незначна та позбавлена надійних джерел. Тому слідчий під час ознайомлення з наявними матеріалами, зокрема, оперативно-розшукової діяльності, та вирішення питання щодо необхідності розпочати досудове розслідування повинен враховувати також і те, що всі його дії мають відбуватися конфіденційно і дуже оперативно, адже організовані злочинні угруповання, як правило, мають достатні можливості для контролю за діяльністю правоохоронних органів.

На початку розслідування у кримінальному провадженні важливо визначити загальну спрямованість злочинної діяльності організованого угруповання. Це має першочергове значення для планування стратегічних завдань та здійснення тактичних заходів у процесі проведення слідчих дій і прийняття процесуальних рішень. Зазначене допоможе певною мірою установити сферу, регіон або держави (у випадку транснаціональної злочинності), де вчиняються злочини, канали, спеціалізацію та масштаби злочинної діяльності, а це, у свою чергу, дозволить орієнтовно встановити структуру та кількісний склад злочинного об'єднання тощо. Встановлення ознак діяльності організованого злочинного угруповання уможливить висунення відповідних версій та правильне планування невідкладних слідчо-оперативних заходів на початковому етапі досудового розслідування. Втім, слід погодитися та урахувати думку Gray W. Potter про те, що в основному організовані злочинні угруповання не мають чітко визначеної структури, є гнучкими та швидко адаптуються до різних впливів. Фактично справжня сила та ефективність організованої злочинності зумовлені саме її аморфністю [22].

Під час встановлення фактичних даних, що підтверджують учинення злочинів організованим злочинним об'єднанням, необхідно якнайшвидше з'ясувати організаційну структуру, встановити ієрархічні та корумповані зв'язки та ролі членів

злочинного співтовариства. Із цією метою слід першочергові заходи сконцентрувати на колишніх членах злочинного об'єднання, які з тих чи інших причин вибули з його складу, особливо тих, хто незадоволений його діяльністю, став на шлях виправлення тощо, а також на найменш захищених від викриття діючих членах: виконавцях, охоронцях, пособниках, технічних працівниках, іншому обслуговуючому персоналі та членах їх сімей, знайомих тощо. Виявлення та залучення таких осіб до співпраці з правоохоронними органами має важливе значення, але воно потребує досконалої майстерності слідчого та правильності тактичного планування слідчих та оперативно-розшукових заходів. З огляду на це певне значення має вивчення психологічних особливостей членів злочинного об'єднання [23], існуючих протиріч між ними й ознак суперництва за керівні та ключові пости, розподіл доходів, а також способів та форм злочинної діяльності.

Слідчому треба розуміти, що організовані злочинні об'єднання з корумпованими зв'язками нині являють собою не мафію в її класичному розумінні, а складаються з політичних фігур, які зловживають суспільною довірою. Тож, відповідно, під час розслідування слід спрямовувати свою енергію саме в цьому напрямі. Слідчий або детектив НАБУ повинні бути готові до того, що протидія політичній корупції буде заснована на набагато меншій кількості інформації, ніж та, яка використовується для оцінки більш традиційної злочинної діяльності. Тож потрібна кропітка робота з організації збору доказової бази щодо таких корупціонерів шляхом своєчасних оперативних заходів документування із чітким дотриманням процесуального законодавства. Слід детально відпрацювати зв'язки впливу на чиновників, намітити конкретні можливі контрзаходи. Сьогодні чітко висвітлено недоліки в даному процесі: витік інформації про заплановані заходи правоохоронців; непрофесіоналізм у плануванні та проведенні слідчих (розшукових) дій, зборі достатньої бази відносних і допустимих доказів тощо.

Своєчасне отримання інформації про лідерів злочинного співтовариства, їх керівну й організуючу роль дозволить завдати несподіваного удару по «мозковому центру» угруповання, ізолювати корумпованих співучасників і дезорганізувати злочинну діяльність [24].

Водночас слідчі та оперативно-розшукові заходи мають бути спрямовані на виявлення серед керівного складу угруповання найбільш «слабких» осіб і відповідних даних про їх пси-

хологічні особливості, злочинну діяльність, компрометуючі матеріали іншого характеру, яких можна схилити до дачі правдивих показань щодо членів «верхівки» злочинного об'єднання та їх протиправних дій. Із цією метою необхідно в інтересах слідства використати інформацію про злочинне об'єднання від членів іншого клану, який ворогував із цим організованим угрупованням, що часто є характерним для організованих об'єднань.

Важливе місце серед першочергових слідчих дій у справах даної категорії посідає допит підозрюваних – учасників злочинного організованого об'єднання. Під час їхнього допиту слідчий має фахово використати психологічні та вольові дані допитуваного, його слабкі сторони, а також інформацію про образи, незадоволення допитуваного різними діями інших співучасників, конфліктні ситуації, офіційне оголошення даних чи показань відносно нього та, за можливістю, – вирішення питання про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою.

Широке застосування такої міри запобіжного захисту, як арешт, не завжди є ефективним, оскільки в розслідуванні злочинів даної категорії, як і в розслідуванні інших злочинів, що вчиняються у співучасті, має бути ретельно досліджена роль кожного учасника групи, а міра запобіжного заходу – застосована з урахуванням цієї обставини. Одночасно слід мати на увазі, що лібералізм під час вирішення питання про обрання запобіжних заходів у розслідуванні діяльності організованого злочинного об'єднання є не завжди виправданим. Питання не тільки в тому, що деякі члени злочинного угруповання можуть покинути місця постійного проживання або зайняти нелегальне положення. Часто організовані злочинні угруповання продовжують свою протиправну діяльність, у тому числі з метою приховування ще не виявлених органами досудового розслідування злочинів, укриття майна та цінностей, фізичного знищення осіб, які володіють інформацією про злочинну діяльність або викликають недовіру у зв'язку з підозрою у співробітництві з правоохоронними органами.

Під час допиту підозрюваних у ньому бере участь захисник, але, як показує практика, якщо слідчий із самого початку візьме ініціативу допиту на себе, створить відповідну обстановку, забезпечивши ефект наступальності, то він скоріше досягне позитивних результатів. Для цього необхідно створити певну психологічну атмосферу спілкування, виробити відповідну тактику

допиту, його послідовність, для чого вимагається знання слідчим як суб'єктивних даних допитуваного, так і матеріалів оперативно-розшукової діяльності. Важливе місце посідає тактика допиту по «гарячих слідах», майстерне оперування переконливими доказами та фактор раптовості [25].

Головні акценти у процесі допиту повинні бути зроблені на з'ясуванні структури, складу учасників, у першу чергу – керівного ядра злочинного організованого об'єднання, «технології» злочинних діянь та отримання грошових й майнових активів від злочинної діяльності.

Під час виявлення протиріч у показаннях допитуваних на перших етапах із різних міркувань не рекомендується проводити їх одночасні допити. Це пов'язано з тим, що співучасники на таких допитах можуть передавати способами, тільки їм зрозумілими, необхідну інформацію один одному, вивчають чи перевіряють позицію іншого, його показання, можуть несподівано відкрито, без дозволу слідчого, висловити своєму співучаснику інформацію про інших учасників, їх показання, які становлять таємницю розслідування.

Із метою виявлення і доведення вини членів злочинного угруповання щодо його створення та керівництва на самому початку кримінального провадження слід провести комплексні слідчо-оперативні заходи з винайдення та вилучення матеріальних слідів їх діяльності, які можуть бути в будь-який час терміново знищені підозрюваним чи іншими зацікавленими особами. До них належать письмові протоколи, рішення, розпорядження, вимоги, вказівки, різні паперові записи, технічне обладнання, зокрема аудіо-відео пристрої, комп'ютерна техніка тощо, а також документи про «відмивання» злочинних доходів, фінансування корумпованих співучасників і самі гроші, цінності й нерухоме майно. Згадаємо про всім відому зі ЗМІ знайдену «чорну бухгалтерію» біглого экс-президента нашої держави.

Конспірація функціонування організованих злочинних об'єднань і жорстка дисципліна співучасників не дозволяє у процесі розслідування здобути достатньо таких доказів, як показання свідків чи самих співучасників злочинної діяльності, що часто буває у випадку одиночних чи групових злочинів, що вчинені без попередньої змови,

Особи, яким оголошено підозру про вчинення кримінального правопорушення, вкрай не часто дають показання, а тим більше – правдиві, проте їх показання є важливими, оскільки в деяких випадках показання підозрюваних осіб є основними і прямими доказами існування організованого

угруповання, його структури, характеру і ступеня участі кожного співучасника у злочинному об'єднанні та наявності корупційних зв'язків.

Дуже часто підозрювані визнають свою вину у вчиненні конкретних злочинів, навіть таких, як вбивство, розбій тощо, але повністю відмовляються від визнання існування організованого злочинного угруповання та розподілу ролей його учасників. Тому необхідно встановлювати психологічний контакт із підозрюваними та, застосовуючи всі законні методи спілкування і логічні аргументи, схилити їх до дачі правдивих показань. Але винні особи, якщо й дають показання, то вони, як правило, неправдиві. Винні, як правило, створюють всілякі перешкоди для діяльності слідчого, тиснуть на свідків та потерпілих.

Свідки можуть побоюватися, що якщо вони будуть співробітничати з органами досудового розслідування і про це стане відомо, то свідки або члени його сім'ї можуть бути вбиті, поранені, або їм будуть погрожувати, переслідувати їх, або позбавлять бізнесу. Свідок може побоюватися, що його ім'я потрапить у ЗМІ в контексті співпраці з правоохоронними органами. Побоювання скандалу викликає лавину лжесвідчень із боку свідків. Слід констатувати, що нині в Україні не працює належним чином інститут захисту свідків.

Іншою проблемою є розголошення таємниці досудового слідства: дані досудового розслідування, інформація про застосування запобіжних заходів, проведення обшуків та інших заходів забезпечення кримінального провадження постійно висвітлюються у ЗМІ, в тому числі з посиланням на слова самих працівників правоохоронних органів та інших суб'єктів, які не мають право на таке розголошення. Встановлена законом відповідальність за розголошення таємниці досудового слідства зазвичай не настає. Професіоналам добре відомо, що в таких випадках будь-яке кримінальне провадження може отримати неочікуваний результат, а саме – зведено нанівець. У зв'язку із цим дуже важливе значення у справах даної категорії має застосування спеціальних знань і науково-технічних засобів.

Суб'єктами, стосовно яких застосовуються технічні засоби, можуть бути не тільки підозрювані та особи, які причетні до злочинної діяльності організованого угруповання, а й корумповані чиновники правоохоронних та інших державних органів. Нерідко злочинці під час здійснення своїх протиправних діянь застосовують вимагання, погрози щодо потерпілих та свідків, із дозволу яких також можна застосовувати технічні

засоби фіксації цих діянь членів злочинного організованого об'єднання.

Знання спеціалістів у галузі психології можуть використовуватись не тільки під час вивчення психологічних особливостей злочинного об'єднання, встановлення даних про керівника групи та схильності її членів до сугестії. Так, психолог може надавати неоцінену допомогу слідчому під час допиту членів злочинного угруповання та визначення найбільш «слабкого» суб'єкта для подальшого схилення його до дачі правдивих показань щодо діяльності інших членів об'єднання, особливо – керівної ланки.

За допомогою одорологічної експертизи можна дійти висновку про вчинення ряду злочинів тією ж самою групою.

Діяльність організованих злочинних об'єднань неможлива без оперування фінансовими капіталами, нерухомістю, здобутих злочинним шляхом та, відповідно, злочинними зв'язками з комерційними банками і підприємствами. Тому в процесі розслідування слідчому необхідно залучати спеціалістів у сфері бухгалтерського обліку та аудиту, фінансового та економічного аналізу [26].

Під час розслідування таких злочинів необхідно максимально використовувати спеціальні інформаційні аналітично-розшукові системи Національної поліції України, СБ України. Безперечно будуть корисні також інформаційні масиви НАБУ, НАЗК, неформальних міжнародних організацій, таких як EGMONT GROUP. Остання є асоціацію 127 підрозділів фінансової розвідки (FIU) з усього світу, які погодилися надавати один одному інформацію, щоб допомогти в розслідуванні кримінальних справ. Правоохоронні органи держави – члена групи «Егмонт» можуть звернутися до фінансової розвідки іншої держави-члена через її FIU. Наявна інформація включає відомості про банківські рахунки, анкети про перевезення готівки через кордон, кримінальну інформацію та документи, які можуть зберігатися в національних реєстрах [27]. Кількість і якість інформації стосовно діяльності організованих злочинних груп, яка доступна в будь-якій із держав, широко варіюється. До того ж, існує питання доступу до інформації. Навіть якщо документація, офіційні відповіді держав та судові записи були однакової якості, певні об'єктивні обставини можуть зробити доступ до такої інформації важким або неможливим [28]. В європейських державах застосовуються положення різних конвенцій та нормативних документів ЄС, що стосуються обміну даними кримінального обліку [22].

Велике значення для методики розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними об'єднаннями, має правильна організація роботи слідчого у кримінальній справі. Насамперед, слідчий чи детектив НАБУ повинен відповісти на питання, які елементи злочину він розслідує, які докази тих елементів у нього вже є, або він може їх легко отримати. З доказів, які необхідно отримати, що може бути отримано шляхом проведення оперативно-розшукових заходів? Тільки аналізуючи переваги з точки зору доказів, що можуть бути отримані під час оперативно-розшукової операції, можна зважити всі вигоди проти ризику, якому піддається така операція.

Як свідчить практика розслідування, часто під час кримінального провадження не вдається встановити всієї розгалуженої системи злочинних діянь організованих об'єднань та виявити їх керівне ядро і корумповані зв'язки у вищих ешелонах влади. Одним із упущень на даній стадії є відсутність комплексного кримінологічного, економічного, фінансового аналізу стану відповідних галузей економіки, які стали об'єктами, залученими до процесу злочинної діяльності. Не аналізується належним чином й попередня робота керівної ланки цих об'єктів, а також контролюючих та правоохоронних органів щодо відповідних перевірок, видачі дозволів тощо.

Ознаками можливої діяльності організованих злочинних об'єднань у певному регіоні або більших масштабах можуть виступати: інформація про зростання кількості корисливих злочинів, їх однотипного характеру; занепад економічних, фінансових показників або незначне їх зростання в економічно перспективних галузях, підприємствах, організаціях на тлі появи значних інвестиційних проектів; певні види приватизаційних процесів в окремих галузях діяльності; кількості рейдерських атак та інших кримінальних «розборок»; придбання певними особами предметів розкоші (автомобілів, маєтків, антикваріату тощо). Певним чином про зазначене можуть «свідчити» матеріали архівних оперативно-розшукових справ, кримінальних проваджень, а також інформаційні матеріали про правопорушення, щодо яких не було внесено відомості до ЄРДР, але вони стосуються одних і тих осіб, підприємницьких структур чи навіть деяких конкретних галузей економіки чи фінансів.

Незалежно від того, яким був слідчий план до початку таємної операції, обставини змусять переглянути план дій у процесі такої операції. Головне – зробити це вчасно. Під час проведення

оперативних комбінацій доводиться стикатися з проблемою посередників, які виступають як буфер між «хабародавцем» та «хабароотримувачем». Тому потрібно переконатися, що до будь-якої корумпованої угоди причетні високопосадові особи, стосовно яких проводиться розслідування. Відомо, що посередники можуть давати неправдиві відомості про свої відносини з високопосадовцями або змушувати своїх співучасників видавати себе за цих посадовців, щоб залишити собі всю суму неправомірної вигоди.

Не менш важливим під час організації роботи є своєчасне створення слідчо-оперативної групи, що здебільшого належить до загальної методики розслідування [29; 30], але в даній ситуації вона має деякі специфічні риси. Це стосується підбору слідчих та оперативних працівників правоохоронних органів. Слідчий повинен сам, а також разом із керівництвом органу досудового розслідування вивчати кожну кандидатуру слідчого, детектива або оперативного працівника, яких планується залучати до розслідування. У слідчого – керівника групи наявною повинна бути велика довіра до членів створеної слідчої групи, яка базуватиметься на обізнаності не тільки щодо їх професійних, але й морально-психологічних якостей.

Потрібна чітка схема проходження та накопичення інформації у кримінальному провадженні задля можливості контролювати її несанкціоновані витоки чи вилучення з боку злочинного організованого об'єднання, щодо якого або його представників проводиться розслідування.

Наявна специфіка і у плануванні розслідування як у справі в цілому, так і під час планування окремих слідчих дій та оперативних заходів, що здійснюються за завданням слідчого оперативними працівниками відповідного правоохоронного органу. Плани розслідування та проведення окремих слідчих дій чи оперативних заходів повинні мати максимально обмежене коло осіб доступу до них. Виконавці, як правило, повинні знати лише ті планові заходи, які вони проводитимуть.

Під час планування розслідування слід враховувати не тільки фактори загально-методичного характеру. Необхідно враховувати, що організоване злочинне об'єднання часто має дуже розгалужену схему в різних регіонах держави та за її межами, діяльність членів ОЗО відрізняється високим ступенем конспірації. Зазвичай особи та об'єкти, які вчиняють злочини в складі злочинних об'єднань або щодо яких проводиться відпрацювання, контролюються та шифруються під

різними іменами та кодуються за формами належності певних об'єктів.

Щодо особливостей політичної корупції, то тут дуже мала вірогідність того, що будь-хто з учасників корупційної угоди – як «хабародавець», так і «хабароотримувач» – будуть давати правдиві покази з приводу своєї участі в цьому діянні. Це вимагає відповідного планування дій із виявлення та розкриття таких корупційних злочинів.

Необхідною є також і реалізація таких заходів щодо підозрюваних осіб, які спеціально залишені на волі.

До джерел, які можуть надати найбільш корисну інформацію щодо корупційних діянь, відносяться представники парламенту, які є членом опозиційної партії; юристи, що займаються регулятивними питаннями; кореспонденти ЗМІ. Не слід нехтувати тактичною операцією «засоби масової інформації», яка спрямована на попередження організованих злочинців протидіяти розслідуванню шляхом створення несприятливих зовнішніх умов розслідування (комплекс слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів щодо нейтралізації тиску на слідство через засоби масової інформації) [14]. У випадку широкого поширення у пресі кримінального провадження щодо корупції зазвичай суспільна думка змінюється, і люди стають менш терплячими до злочину, більш схильними до проявів нетерпимості до корупційних діянь.

Діяльність слідчого не може бути заснована на випадкових знахідках, а інформатори не часто самі пропонують свої послуги. Тож без адекватної бази розвідувальних даних орган досудового розслідування не може ефективно проводити слідчі (розшукові) дії. Для досягнення бажаного результату слід спрямувати зусилля розвідки на проникнення до корумпованої інфраструктури, а потім користуватися всіма інструментами, що є в розпорядженні слідчого під час кримінального провадження. Під час планування враховується, що злочинна діяльність організованих об'єднань у зв'язку з початком кримінального провадження та арештом низки осіб може тимчасово зупинитися, переміщуватися в інші регіони, галузі економіки, фінансів або й за кордон.

Із початку розслідування необхідно передбачити планові заходи щодо забезпечення безпеки осіб, які є носіями певної інформації про діяльність злочинного організованого угруповання, особливо тих, що володіють інформацією про структуру злочинного об'єднання, його керівні кадри та корумповане «прикриття» діяльності.

Висновки. Глобальна діяльність організованої злочинності свідчить, що існує необхідність у більш активному застосуванні методу системного аналізу до вивчення злочину й аналітичної розвідки [19]. Аналіз злочинів може бути визначений як «сукупність системних, аналітичних процесів», спрямований на надання своєчасної та відповідної інформації щодо тенденцій та тенденцій кореляції злочинності для надання допомоги управлінському персоналу під час планування розгортання ресурсів для запобігання та припинення злочинної діяльності, сприяння розслідуванню [31]. Окрім удосконалення техніки аналітичної розвідки [19; 32; 33], правоохоронні органи повинні об'єднати цю техніку для спільних тактичних дій [19].

Вважаємо також, що суттєвого переосмислення законодавця потребують норми КК України [34], які стосуються визначення організованої групи, на що вже зверталася увага [17; 18], а також ст. 387 КК України [34] про розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування. Кримінальну відповідальність за таке розголошення повинні нести вказані

в законі особи не тільки в разі, якщо розголошені дані ганьблять людину, принижують її честь і гідність. Кримінальна відповідальність повинна наступати також і в тому разі, коли розголошення таких даних негативно вплинуло на подальший хід розслідування і встановлення істини у справі (приховування або знищення документів, предметів, вплив на свідків, переховування підозрюваного тощо).

Методика розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними об'єднаннями, особливо транснаціональними, має достатньо специфічних рис, частина яких потребує подальшого вдосконалення, з урахуванням глобалізації злочинності, кримінально-процесуального законодавства та пріоритетів сьогодення. Усе це вимагає розроблення окремої новітньої методики розслідування злочинів даної категорії.

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження є важливою складовою частиною розслідування транснаціональних злочинів, проте висвітлення всіх його нюансів потребує окремого розгляду в наших подальших дослідженнях.

Список літератури:

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.03 № 964-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 3. Ст. 351.
2. Ущатовський В. Боротьба з організованою злочинністю: напрями, проблеми та потреби нормативного визначення. Право України. 2003. № 10. С. 118–120.
3. Усатий Г. Можливості кримінально-правового комплексу в боротьбі з організованою злочинністю. Юрид. Україна. 2003. № 2. С. 26–32.
4. Васильєв Г. Борьба с организованной преступностью будет успешной, если ее организованность не хуже самой ... преступности. Факты и комментарии. 1998. 24 ноября. С. 7.
5. Джига М. Війна, яка сподобалася українським правоохоронцям. Іменем закону. 1998. 14 серп. С. 5.
6. Даньшин И.Н. Организованная преступность. Зб. наук. праць Харківського центру по вивченню орг. злочинності. Х., 2001. Вип. 2. С. 12–13.
7. Корж В. Способи легалізації грошових коштів та іншого майна, здобутих організованими групами, злочинними організаціями. Право України. 2003. № 1. С. 90–95.
8. Єфремов С. Організованість у злочинності та рівні організованої злочинності. Право України. 2003. № 1. С. 58–62.
9. Попович В. М. Взаємозв'язок організованої злочинності, «відмивання» доходів незаконного походження та «тіньової» економіки. Боротьба з орг. злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2002. № 5. С. 61–70.
10. Сташис В. Деякі аспекти боротьби з організованою злочинністю. Вісн. Акад. правових наук України. 2000. № 4. С. 133–141.
11. Ківалов С.В., Дрьомін В.М. Кримінологічна політика у сфері боротьби з організованою злочинністю. Боротьба з орг. злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2001. № 4. С. 28–33.
12. Аркуша Л.І. Основи методики виявлення і розслідування організованої злочинної діяльності при наявності корумпованих зв'язків: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2002. 19 с.
13. Варцаба В.М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічні основи): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 17 с.
14. Проценко М.В. Особливості розслідування злочинів, вчинених організованими групами, у криміналістичній методиці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2008. 17 с.
15. Шаповал О.В. Криміналістичне забезпечення розслідування економічних злочинів): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2017. 22 с.

16. Про організаційно-правові засади боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 черв. 1993 р. № 3341-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>.
17. Романюк Б.В. Кримінально-правові проблеми протидії організованій злочинності. Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: мат. міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 10–11 жовтня 2013 р.) / Нац. ун-т «Юридична академія України ім. Я. Мудрого, НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПр.Н України, Всеукраїнська громадська організація «Асоціація кримінального права». Харків: «Право», 2013. С. 255–259.
18. Романюк Б.В. Посилення впливу на організовану злочинність через удосконалення законодавства. Управління проектами, системний аналіз і логістика. Серія: «Економічні науки». Частина 2. 2014. № 14. С. 94–102.
19. Suleyman Demirci, B. S. (2001) New organized crime: problems and issues for information analysis. Thesis Prepared for the Degree of master of science university of north Texas. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/d0a1/a2b74b3af9655a78c36228b595707cd48fe0.pdf>.
20. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
21. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 22. Ст. 303.
22. Gray W. Potter. Criminal Organizations: Vise, Racketeering Politics in American City. Prospect Heights. Illinois, Waverland Press, 1994. P. 117.
23. Психологічні особливості організованих злочинних об'єднань / В. Андросюк, Б. Бараненко, В. Гавловський, П. Гега та ін.: За ред. Я. Ю. Кондратьєва, С.Д. Максименка, Б.В. Романюка. К., 2002. 436 с.
24. Драпкин Л.Я. Криминалистические аспекты борьбы с организованной преступностью. Акт. проблемы правового регулирования общественных отношений в условиях перехода к рыночной экономике. Барнаул, 1991. С. 221–222.
25. Бахин В.П., Кузьмичев В.С. и др. Тактика использования внезапности при расследовании органами внутренних дел. К., 1990. С. 35.
26. Бусол О. Виявлення, розшук та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: міжнародно-правові аспекти і досвід для України. Громадська думка про правотворення. 2016. № 17(120). С. 18–28.
27. Бусол Олена. Акценти у становленні, або 9 першочергових кроків, які здатні підвищити ефективність діяльності ДБР. Закон і бізнес. 2016. № 51(1297). 17–23 грудня 2016 р. С. 12.
28. Elites and Organized Crime: Introduction, Methodology, and Conceptual Framework / www.InSightCrime.org. URL: <https://idl-bnc-idrc.dspacedirect.org/bitstream/handle/10625/55845/IDL-55845.pdf>.
29. Романюк Б.В. Окремі проблеми формування слідчих груп для проведення розслідування у кримінальних справах. Наук. вісник Національної акад. внутрішніх справ України. 2004. № 3. С. 239–247.
30. Романюк Б.В. Проведення розслідування у кримінальній справі групою слідчих. Організаційно-правові питання. Прокуратура. Людина. Держава. 2004. № 8. С. 65–73.
31. Gottlieb, S., Arenberg, S., Singh, R. (1994). Crime Analysis from first report to final arrest. California, US: Alpha Publishing. URL: <https://pdfs.semanticscholar.org/d0a1/a2b74b3af9655a78c36228b595707cd48fe0.pdf>.
32. Бусол О.Ю. Використання аналітичної розвідки МВС на етапі оперативного супроводження кримінальних справ. Наук. вісн. Київ. нац. унів. внутр. справ. 2008. № 1, ч. 2. С. 20–28.
33. Бусол О.Ю. Використання даних аналітичної розвідки, отриманих при здійсненні оперативно-розшукової діяльності, у ході кримінального судочинства. Науково-теоретичний вісник Луганського державного університету внутрішніх справ Є.О. Дідоренка. 2009. Т. 1 (спеціальний). С. 20–25.
34. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. № 25-26. 2001. Ст. 131.

РАССЛЕДОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗОВАННЫХ ПРЕСТУПНЫХ ОБЪЕДИНЕНИЙ: СОВРЕМЕННАЯ СПЕЦИФИКА И НОВЕЙШАЯ МЕТОДИКА

В статье рассмотрены проблемные аспекты, современная специфика и методы расследования деятельности организованных преступных объединений. Отмечено, что пути решения означенной проблемы предлагаются не всегда правильные. Так, не учитывается принцип комплексности, не хватает специалистов, которые в совершенстве знали бы, что такое организованная преступность, были бы осведомлены в оперативно-розыскной и следственной деятельности. Авторы приходят к выводу, что современные методы расследования в уголовном производстве о преступлениях, совершаемых организованными преступными объединениями, особенно транснациональными, имеют достаточно специфических черт, часть которых еще требует исследования. Указанное, в свою очередь, вызывает необходимость в разработке отдельной новой методики расследования преступлений данной категории.

Ключевые слова: методика расследования, органы досудебного расследования, организованные преступные объединения, транснациональная преступность, коррупция.

INVESTIGATING THE ACTIVITIES OF ORGANIZED CRIMINAL ASSOCIATIONS: MODERN SPECIFICATION AND UP-TO-DATE METHODOLOGY

The article deals with the problematic aspects, the current specificity and methods of investigating the activities of organized criminal associations. It is noted that the ways of solving the problem that are offered nowadays are not always correct; also the principle of complexity is not taken into account; there is a certain lack of specialists who are knowledgeable in such a phenomenon as organized crime and who also know well the operational search and investigative activities. The authors come to conclusion that modern methods of investigating criminal cases of crimes committed by organized criminal organizations, especially transnational ones, have rather specific features, some of which are still in need to be well researched. This, in turn, requires the development of a separate, up-to-date methodology for investigating crimes in this category.

Key words: the up-to-date methodology, methods of investigation, pre-trial investigation bodies, organized criminal associations, transnational crime, corruption.